

Rettstidende
1946 - II

1068

statt tiltalte idømt tvangsarbeid i ett og et halvt år samt rettighetstap.

Domfelte anket over lovanvendelsen og straffutmålingen, men hans anke ble avvist som grunnles av Høyesteretts kjæremålsutvalg 11 mars i år. Deretter har statsadvokaten anket til gunst for tiltalte idet han anfører at straffutmålingen i saken er vesentlig strengere enn den som er anvendt i andre saker mot «tyskerarbeidere».

For Høyesterett er fremlagt opplysninger som ikke sees omhandlet i herredsrettens dom, og som etter min mening stiller saken i et for tiltalte gunstigere lys enn domsgrunnene gir uttrykk for. Jeg antar derfor at anken bør tas til følge.

Når herredsretten har brakt straffelovens § 86 i anvendelse og fastsatt en betydelig høyere straff enn påstått, er det fordi den har lagt vesentlig vekt på tiltaltes arbeid for tyskerne i mai-juni 1940. Men nettopp dette forhold finner jeg, på grunnlag av de nevnte nye opplysninger må betraktes på en vesentlig annen måte enn herredsretten har gjort. Det er nemlig på det rene at det i Trondheim 24 april 1940 ble utfordret en offisiell kunngjøring sålydende:

«Den tyske overkommando forlanger at der skaffes 2 000 arbeidere til planeringsarbeid på Lade og Værnes, herav må skaffes 500 snarest.

Arbeiderne må derfor straks i dag melde seg til følgende entreprenorfirmaer:

A S Trondjems Cementstoperi og Entreprenorforretning,

A S Betongbygg.

A S Jernbetong, Trondheim.

De som ikke kan melde seg i dag, må møte på Trondheim jernbanestasjon i morgen kl. 8 fm.

Den tyske overkommando erklærer at der blir betalt tariffmessig lønn.

Den tyske overkommando erklærer at disse arbeider er nødvendige for å beskytte Trondheim.

Kunngjøringen var undertegnet av fylkesmannen i Sør-Trøndelag, ordføreren i Trondheim og formannen i Centralkomiteen - denne komité var et lokalt forvaltningsorgan opprettet i anledning av krigstilstanden under medvirkning av de lokale myndigheter. Også gjennom annonser fra de tre i kunngjøringen nevnte entreprenorfirmaer og gjennom radio ble det rettet oppfordring til arbeiderne om å melde seg. Etter hva lensmannen i Nedre Stjørdal opplyser fikk han og andre lensmenn fra Centralkomiteen en innstendig anmodning om å oppfordre folk til å melde seg på Værnes og gjøre dem kjent med hva de risikerte om de ikke møtte.

Dette tiltak fra Centralkomiteen var foranledningen ved tyske trusler bl. a. om bombing av Trondheim og om skytning av gisler, samt om tvangsutskrivning av arbeidskraft. Allerede de første dager etter Centralkomiteens kunngjøring meldte flere hundre menn seg til arbeid, og tilgangen øket stadig. Arbeidet var således i full gang da tiltalte meldte seg i midten av mai.

På bakgrunn av den vurdering av arbeidet på Værnes som har fått uttrykk gjennom myndighetenes holdning, og den tilslutning

som denne fikk av befolkning om det overhodet kan sies at tiltalte meldte seg til arbeid henviser i denne forbindelse i fjor i straffesak mot Morten (blad nr. 6 s. 7) hvor førstvotere henseende må være om de tjen hvorunder de ytes fremstiller seg felige eller usømmelige, idet tankegangen på det tidspunkt foretatt, som må være avgjøre redsrettens domsgrunner iandel strekkelige til at jeg kan avgjøre var rettsstridig. Bl. a. måtte domfeltes forhold at han forlot lønnsforhold og særlig om bety hos tyskerne i stedet for å hen nevnte entreprenorfirmaer. Jeg å avgjøre spørsmålet om dom rettsstridig, idet jeg under en hold etter de opplysninger som tillegges særlig betydning for tyngst er at domfelte fortsatte etter hva han selv forklarer under hele okkupasjonen, redsretten med rette har hen straffelovens § 86.

Foruten for dette arbeid lemskap i N. S. og deltagelse i i sin helhet bør henføres under bør fastsettes til tvangsarbeid at det er grunn til å fradømme nr. 7 og 8 nevnte rettigheter, stemmende med vanlig praks offentlig tjeneste (§ 11 nr. 1).

Tiltalte har, etter at be varetakt inntil 10 juli i år, da ytterligere fradrag for 204 da Jeg stemmer etter dette

Peder Forbord dommes i gens § 3, jfr. § 2 nr. 1 - og holdt med straffelovens § 62, - seks - måneder. I straff og femti - dager for utholdt Tiltalte fradømmes de i 1 og 4 nevnte rettigheter for i tilpiktes å erstatte det offje retten med 50 - femti - l.

Rettstidende 1946, Bind II
(Peder Forbord-saken (Dommer Holmboe))

1949

sitt og et halvt år samt rettigheten og straffutmålingen, men av Høyesteretts kjæremålsutvalg ble katen anket til gunst for tiltalte i saken er vesentlig strengere enn mot «tyskerarbeidere».

Opplysninger som ikke sees om, etter min mening stiller saken i usikkerhet og gir uttrykk for. Jeg

straffelovens § 86 i anvendelse av en påstand, er det fordi den arbeid for tyskerne i mai—juni 1940 på grunnlag av de nevnte og særlig annen måte enn vanlig på det rene at det i Trøndelag offisiell kunningkjøring sålydde: Anger at der skaffes 2 000 arbeidere på Værnes, herav må skaffes 500

dag melde seg til følgende entre-

og Entreprenørforretning,

g. må møte på Trondheim jern-

arer at der blir betalt tariff-

rer at disse arbeider er nødven-

av fylkesmannen i Sør-Trøndelag og av fylkesmannen i Centralkomiteen — i angse og opprettet i anledning av de lokale myndigheter. I kunningkjøringen nevnte entredet rett oppfordring til arbeidsmannen i Nedre Stjørdal oppførte i Centralkomiteen en innstilling til å melde seg på Værnes og om de ikke møtte.

n var foranledningen ved tyske heim og om skytning av gisler, arbeidskraft. Allerede de første kjøring meldte flere hundre menn til. Arbeidet var således i full gang av mai.

av arbeidet på Værnes som har holdning, og den tilslutning

som denne fikk av befolkningen, finner jeg det ganske tvilsomt om det overhodet kan sies å ha vært utilbørlig rettsstridig at tiltalte meldte seg til arbeid på det omhandlede tidspunkt. Jeg henviser i denne forbindelse til Høyesteretts dom av 14 oktober 1940 i fjor i straffesak mot Morten Dertz (Riksadvokatens Meddelelsesblad nr. 6 s. 7) hvor førstvoterende fremholder at det avgjørende i saken henseende må være om de tjenester som gjøres . . . etter de forhold hvorunder de ytes fremstiller seg som ut fra norsk tankegang forkastelige eller usømmelige, idet jeg tilføyer at det i alminnelighet er tankegangen på det tidspunkt da, og det sted hvor handlingen ble foretatt, som må være avgjørende. Jeg finner dog ikke at de i herredsrettens domsgrunner inneholdte faktiske opplysninger er tilstrekkelige til at jeg kan avgjøre om domfeltes forhold i mai 1940 var rettsstridig. Bl. a. måtte man da ha nærmere opplysninger om domfeltes forhold at han forlot annet arbeid for å ta dette, og hans lønnsforhold og særlig om betydningen av at han tok arbeid direkte hos tyskerne i stedet for å henvende seg til et av de i kunningkjøringen nevnte entreprenørfirmaer. Jeg anser det imidlertid ikke nødvendig å avgjøre spørsmålet om domfeltes forhold i denne første tid var rettsstridig, idet jeg under enhver omstendighet mener at dette forhold etter de opplysninger som jeg nettopp har referert, ikke kan tillegges særlig betydning for straffutmålingen. Det som her veier tyngst er at domfelte fortsatte sitt arbeid med kjøring for tyskerne etter hva han selv forklarer kjørte han bl. a. bensin og bomber under hele okkupasjonen. Jeg finner det ikke tvilsomt at herredsretten med rette har henført dette samlede forhold under straffelovens § 86.

Foruten for dette arbeid for fienden er tiltalte dømt for medlemskap i N. S. og deltagelse i 2 vapenkurs. Jeg antar at hans forhold i sin helhet bør henføres under landssvikanordningen, og at straffen bør fastsettes til tvangsarbeid i 2 år og 6 måneder. Jeg finner ikke at det er grunn til å fradømme ham de i landssvikanordningens § 11 nr. 7 og 8 nevnte rettigheter. Derimot mener jeg at han overensstemmende med vanlig praksis, bør fradømmes retten til å oppnå offentlig tjeneste (§ 11 nr. 4).

Tiltalte har, etter at herredsrettens dom ble avsagt, sittet i varetekt inntil 10 juli i år, da han ble løslatt, og tilkommer således ytterligere fradrag for 204 dager.

Jeg stemmer etter dette for dekke

dom:

Peder Forbord dommes for forbrytelse mot landssvikanordningens § 3, jfr. § 2 nr. 1, 3 og 4 jfr. straffelovens § 86, alt sammenholdt med straffelovens § 62, til tvangsarbeid i 2 — to — år og 6 — seks — måneder. I straffen fragår 456 — fire hundre og seks og femti — dager for utholdt varetektsfengsel.

Tiltalte fradømmes de i landssvikanordningens § 11 punkt 1, 2 og 4 nevnte rettigheter for et tidsrom av 10 — ti — år. Tiltalte tilpliktet å erstatte det offentlige sakens omkostninger for herredsretten med 50 — femti — kroner.

46, Bind II

Dommer Holmboe

1070

Peder Forbord

Dommer Thrap: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende. Jeg vil dog tilføye at jeg ikke finner det synderlig tvilsomt at tiltalte tyskerarbeid også i den første tid var rettsstridig og utilbørlig. Jeg finner at det av herredsrettens domsgrunner tilstrekkelig tydelig fremgår at herredsretten har funnet arbeidet også i denne tid å være utilbørlig, og jeg kan ikke finne at herredsrettens skjønn for så vidt bygger på en uriktig lovforståelse. Jeg anser det for så vidt tilstrekkelig å henvise til de opplysninger domsgrunnene inneholder om arten av det utførte arbeid, og de nærmere omstendigheter ved tiltaltes overtagelse av arbeidet. Det er av herredsretten fastslått at tiltalte i den første tid har drevet med kjøring av bl. a. bensin og kamphandlingsmateriell til flyplassen på Værnes, og om overtagelsen av arbeidet heter det: «at tiltalte uten påtrykk, på eget initiativ og frivillig meldte seg til tjeneste for tyskerne direkte under tysk ledelse». Det hadde vært ønskelig om herredsretten hadde drøftet betydningen av Centralkomiteens oppfordring av 24 april 1940, men jeg kan ikke finne at dommen av den grunn fremstiller seg som tvilsom, da den nevnte oppfordring under ingen omstendighet etter min mening, kan medføre at tiltaltes forhold blir rettmessig. Jeg finner det for så vidt nok å henvise til at oppfordringen alene gikk ut på at arbeiderne skulle melde seg til tre nærmere angitte entreprenørfirmaer i Trondheim, likesom det av oppfordringen fremgår at arbeiderne skulle brukes til planeringsarbeider.

Dommer Schjelderup: Jeg er kommet til samme resultat som førstvoterende. Idet jeg på de fleste punkter også slutter meg til hans begrunnelse, vil jeg tilføye: Når norske myndigheter i 1940 ved flere anledninger i kunngjøringer eller på annet vis sanksjonerte forskjellig slags arbeid for fienden utover hva han etter folkeretten hadde krav på, men uten at disse direktiver allikevel kan antas å ha vært i strid med hva der på vedkommende sted og tidspunkt ennå var blitt alminnelig herskende rettsoppfatning, da vil regelmessig den som tok slikt arbeid ikke kunne sies å ha opptrådt utilbørlig — rettsstridig. Annerledes hvor en arbeider som domfelte i denne sak våren 1940 — slik det er påpekt særlig av annenvoterende — er gått lenger enn det etter de foregitte direktiver var berettiget.

Dommer Schei: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

Dommer Larssen: Jeg er kommet til det resultat at dommen her oppheves. Tiltalebeslutningens punkt 2 gjelder det forhold at «tiltalte begynte frivillig å arbeide for tyskerne på Værnes den 15 mai 1940 og arbeidet her under hele okkupasjonen». Herredsretten har ansett dette forhold for å være hans vesentligste forbrytelse, og har sett forholdet så alvorlig at den har funnet det riktig å anvende straffelovens § 86 på forholdet.

Som av førstvoterende fremholdt er det for Høyesterett fremlagt en rekke nye opplysninger angående de lovlige norske myndigheters forhold til fremme av arbeidet på Værnes flyplass. Foruten

det av førstvoterende anførte taltes forhold en skrivelse av arbeidskamerater, hvorav jeg Stjørdal som var blitt arbeidsinntekt. Det begynte etter hver og vi så ingen annen utvei enn liten pris på dette arbeid. Av Oscar Rygh, der sitter som lening til å ta dette arbeid. Her og at det var bare å begynne etter til at vi begynte å arbeide etter begynte Peder Forbord samme arbeidslaget. Peder Forbord kjøre bil, og vi var med som i

Intet av disse forhold er ut fra at disse forhold ikke har retten derfor ikke har hatt aninger og deres betydning ved Påtalemyndigheten har i anke momenter ved bedømmelsen av opplysninger reiser imidlertid s ved å ta arbeid på flyplassen straffbart. Som også av forningene spørsmålet om grense og straffbart, rettsstridig forhold selve skyldspørsmålet som de av, og først en avgjørelse av ning har for skyldspørsmålet, lysningenes betydning ved fast med annenvoterende i at de synes som betydningsløse for s ansees for rettmessig eller str

Det er fremholdt at uten av har vært rettmessig, men like til kapitulasjonen, altså g være straffbart. Det forekom å bedømme dette forhold så v skeligheter å avgjøre hvor len forholdet for å ha samme kan i tilfelle være rettmessig. Ett hadde han så vidt jeg ser sara da spørres hvilke omstendigh varsko tiltalte om at hans for for fremtiden var rettsstridig

Det vil også måtte reise arbeidet som sjåfør og direkt stilling enn de andre arbeide men som arbeidet under norsk dommelse har sikkerlig tysk forhold.

Rettstidende 1946 bind 2

Peder Forbord

1071

vesentlige og i resultatet enig med
at jeg ikke finner det synderlig
også i den første tid var retts-
at det av herredsrettens doms-
går at herredsretten har funnet
utilbørlig, og jeg kan ikke finne
idt bygger på en uriktig lovfor-
tilstrækkelig å henvise til de opp-
om arten av det utførte arbeid,
tiltalt overtagelse av arbeidet.
at tiltalte i den første tid har
in og kamphandlingsmateriell til
rtelsen av arbeidet heter det:
mitt, av og frivillig meldte seg til
r tysk ledelse». Det hadde vært
drottet betydningen av Central-
til 1940, men jeg kan ikke finne
er som tvilsom, da den nevnte
ghe etter min mening, kan med-
ssig, jeg finner det for så vidt nok
de gikk ut på at arbeiderne skulle
entreprenørfirmaer i Trondheim,
ngår at arbeiderne skulle brukes

konmet til samme resultat som
este punkter også slutter meg til
Når norske myndigheter i 1940
ger eller på annet vis sanksjonerte
len utover hva han etter folke-
at disse direktiver allikevel kan
ler på vedkommende sted og tids-
herskende rettsoppfatning, da vil
eid ikke kunne sies å ha opptrådt
des hvor en arbeider som dom-
lik det er påpekt særlig av annen-
det etter de foregitte direktiver

vesentlige og i resultatet enig med

mmet til det resultat at dommen
is punkt 2 gjelder det forhold at
le for tyskerne på Værnes den 15
ele okkupasjonen». Herredsretten
ere hans vesentligste forbrytelse,
at den har funnet det riktig å
rholdet.

holdt er det for Høyesterett frem-
ngående de lovlige norske myndig-
idet på Værnes flyplass. Foruten

det av førstvoterende anførte nevner jeg også til belysning av til-
taltes forhold en skrivelse av 18 februar 1946 fra fem av tiltaltes
arbeidskamerater, hvorav jeg hitsetter: «Vi var en del her på
Stjørdal som var blitt arbeidslose 9 april 1940 og ikke hadde noen
inntekt. Det begynte etter hvert flere og flere å arbeide for tyskerne,
og vi så ingen annen utvei enn å ta arbeid der, enn skjønt vi satte
liten pris på dette arbeid. Andreas Bjørnhus spurte lensmannen,
Oscar Rygh, der sitter som lensmann fremdeles om det var anled-
ning til å ta dette arbeid. Han svarte at det var fullt lovlig arbeid
og at det var bare å begynne å arbeide for tyskerne. Det ble der-
etter til at vi begynte å arbeide der. Dette var 18 mai, og ca. 8 dager
etter begynte Peder Forbord å arbeide på flyplassen. Vi kom på
samme arbeidslaget. Peder Forbord som var sjåfor ble satt til å
kjøre bil, og vi var med som lessere.»

Intet av disse forhold er nevnt i dommen. Man må derfor gå
ut fra at disse forhold ikke har vært opplyst i herredsretten, og at
retten derfor ikke har hatt anledning til å drøfte disse nye opplys-
ninger og deres betydning ved bedømmelsen av tiltaltes forhold.
Påtalemyndigheten har i ankeerklæringen ansett de nye forhold som
momenter ved bedømmelsen av straffens størrelse. De nevnte nye
opplysninger reiser imidlertid spørsmålet om hvorvidt tiltaltes forhold
ved å ta arbeid på flyplassen på det tidspunkt overhodet har vært
straffbart. Som også av førstvoterende fremholdt, reiser opplys-
ningene spørsmålet om grensen mellom rettmessig på den ene side
og straffbart, rettsstridig forhold på den annen side. Det er således
selve skyldspørsmålet som de nye opplysninger tjener til belysning
av, og først en avgjørelse av at disse opplysninger ingen betyd-
ning har for skyldspørsmålet, fører over til en drøftelse av opp-
lysningenes betydning ved fastsettelsen av straffen. Jeg er ikke enig
med annenvoterende i at de nye opplysninger uten videre kan avvies
som betydningsløse for spørsmålet, om tiltaltes forhold kan
anses for rettmessig eller straffbart.

Det er fremholdt at uten hensyn til om hans forhold fra først
av har vært rettmessig, må iallfall hans fortsettelse av arbeidet
like til kapitulasjonen, altså gjennom hele krigstiden, anses for å
være straffbart. Det forekommer i dommen ikke opplysninger til
å bedømme dette forhold så vidt jeg ser. Særlig vil det volde van-
skeligheter å avgjøre hvor lenge man i det hele tatt skulle regne
forholdet for å ha samme karakter som fra begynnelsen av, altså
i tilfelle være rettmessig. Etter det som foreligger for Høyesterett
hadde han så vidt jeg ser samme slags arbeid den hele tid. Det må
da spørres hvilke omstendigheter har foreligget som har måttet
varsko tiltalte om at hans fortsettelse av et hittil rettmessig arbeid
for fremtiden var rettsstridig.

Det vil også måtte reises spørsmål om hvorvidt tiltalte som
arbeidet som sjåfor og direkte under tysk ledelse, står i en annen
stilling enn de andre arbeidere som hadde arbeid på flyplassen,
men som arbeidet under norske entreprenører. Dette spørsmåls be-
dømmelse har sikkerlig atskillig konsekvens for andre lignende
forhold.

1946 bind 2